

มรดกทางวัฒนธรรม

โครงการเปิดเจ้าของ

อัมพร คำพิพจน์*

โบราณวัตถุในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา (Under Development Country) ได้ลัดน้อยลงและมีแนวโน้มที่จะลดลงต่อไป วัตถุโบราณจำนวนมากได้ถูกส่งออกเป็นสินค้าไปยังต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยที่พัฒนาแล้ว ทึ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมีศักดิ์สูงมาก ในปัจจุบันวัสดุของประเทศไทยที่กำลังพัฒนา ยังไม่หัวใจสันใจต่อการเก็บภูมิภาคในเรื่องการลักลอบค้าขาย วัตถุโบราณน้อย เพราะทั้งวัสดุและประชาชนเพิกเฉยต่อ การกระทำดังกล่าว แต่ทันไปให้ความสนใจต่อการพัฒนาด้าน วัตถุและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มากกว่าที่จะมาอนุรักษ์ปรับปรุง โบราณสถานไว้เพื่อเป็นมรดกให้กับบุตรหลานในอนาคต อาจ เป็นเพราะวัสดุและประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ ถึง คุณค่าอันแท้จริงของโบราณวัตถุ ซึ่งยังมองว่าเป็นของเก่าล้า สัย ไร้ประโยชน์ที่จะเก็บอนุรักษ์ไว้

ในการตรวจสอบข้อมูลโบราณสถานที่มีความสำคัญในประเทศไทยที่พัฒนา แล้ว ได้ทันมาสนับสนุนการเก็บสะสมโบราณวัตถุ เพื่อการ ศึกษา และวิจัย และเพื่อความบันเทิงจากการได้มีวัตถุ โบราณไว้ในครอบครอง เมื่อประชาชนในประเทศไทยที่พัฒนา แล้วมีความสนใจในวัตถุโบราณสูง จึงทำให้เกิดธุรกิจการค้า วัตถุ โบราณเพิ่มเป็นจำนวนมาก นักค้าวัตถุโบราณได้ทำการ จัดหาวัตถุโบราณ ด้วยการกว้านซื้อของเก่าจากตลาดทั่วโลก โดยเฉพาะจากประเทศไทยที่กำลังพัฒนาที่มีความต้องการเงินทุนสูง และด้วยความไม่รอบรู้และการขาดประสบการณ์ของประชาชน และวัสดุในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา ทำให้มีการขายวัตถุโบราณ ของชาติและมีการลักลอบชุดค้นและนำมายอย่างผิดกฎหมาย เป็นเหตุให้วัตถุโบราณที่มีค่าทางวัฒนธรรมจำนวน มากหายไปจากประเทศไทย และเป็นการยากที่จะนำกลับ

* แผนกวิชาศิลปศึกษาภาควิชาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คืนมาได้ บางสิ่งก็สูญหายไปอีกด้วย

ประเทศไทยที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศไทยอังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และยองกงมีเงินทุนสูงที่จะซื้อวัตถุ โบราณไปเก็บสะสม และแสดงตามพิพิธภัณฑ์ที่พร้อมด้วย อุปกรณ์ที่ทันสมัย ตามห้องวิจัยของมหาวิทยาลัย และตาม สำนักงาน ซึ่งແນือนอนว่าวัตถุโบราณจำนวนมากหายได้จากการ ซื้อในราคากลางจากตลาดมืด หรือโดยผ่านพ่อค้าคนกลางใน ประเทศไทยที่สามนั้นเอง

นักธุรกิจค้าวัตถุโบราณมีการจัดเสนอราคาค่าตอบแทน เป็นมูลค่าสูง สำหรับขึ้นส่วนที่สวยงามและมีอายุยาวนาน จึง ทำให้มีการลักลอบขนย้ายวัตถุโบราณ จากโบราณสถานที่ เก่าแก่ ซึ่งหากที่เจ้าหน้าที่ของวัสดุจะดูแลให้ทั่วถึง เมื่อได้ ก็ตามที่วัตถุโบราณเหล่านั้นที่ไปถึงมือผู้ซื้อของเก่า การจับ คุณหรือดำเนินคดีตามกฎหมายเป็นเรื่องยากลำบาก เพราะ เจ้าหน้าที่ไม่มีหลักฐานอ้างอิงว่า ขึ้นส่วนนั้น ๆ มาจากไหน อยู่ในความคุ้มครองของใคร และมีประวัติเป็นมาอย่างไร ทั้ง นี้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายอาจพยายามที่จะหลอกเลี้ยงข้อบังคับทาง กฎหมาย โดยการปิดบังข้อมูล หรือในบางกรณี ทั้งผู้ซื้อและ ผู้ขายไม่ได้สนใจในการเก็บข้อมูลไว้อ้างอิงเลย จึงเป็นการ ยากลำบากที่เจ้าหน้าที่ของวัสดุจะนำวัตถุโบราณเหล่านั้น คืนสู่แหล่งที่มา นอกจากจะนำไปเก็บรักษาไว้เพื่อสืบทอด อนุรักษ์การค้าวัตถุโบราณป้องครั้งแอบแฝงมาพร้อม กัยสังคมระหว่างประเทศ เริ่มจากในอดีตการลักจิบปัจจุบัน มีสองเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และอีกเหตุการณ์ที่กำลังเป็น ไปในทุกวันนี้ เหตุการณ์เหล่านี้ ชนชาติโลกควรบันทึกไว้ตลอด ไป ส่องเหตุการณ์แรก คือการเรียกร้องขอคืนวัตถุโบราณที่ถูก นำออกนอกประเทศไทยย่างผิดกฎหมาย คือ การขอคืน เอลจิน แมร์เบลล์ (Elgin marbles) หรือรูปสลักหินอ่อนจากพิพิธภัณฑ์ ลอนดอนในประเทศไทยอังกฤษ และการขอคืนทันหลังนารายณ์

บรรณสินธุ์ จากพิพิธภัณฑ์ชีคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ของชาวไทย

ในกรณีการขุดคืบ เอลจิน มาเรลล์ หรือรูปสลักหิน อ่อน เกิดหลังจากสงครามโอลครั้งที่ 1 สงบ ก่อนสงครามโอลครั้งที่ 1 กรีก (Greek) เคยถูกอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของประเทศไทย (Turkey 1801-1803) ประเทศกรีกมีสถาบันกรรมทางศาสนาที่สำคัญคือ วิหารพาร์ทีนอส สร้างไว้เป็นที่ประ居ของศาสนกิจ ตัวอาคารประดับด้วยรูปสลักหินอ่อน เทวรูป เทวดา ตามความเชื่อของชาวกรีกในอดีต ซึ่งออกแบบโดยศิลปินอยู่ในใหญ่ พิเดียส (Phidias) ในปี 448-432 ก่อนคริสต์กัล รูปแกะสลักที่อยู่ถูกย้ายจากวิหารพาร์ทีนอส ปัจจุบันรักษาในชื่อ เอลจิน มาเรลล์ (Elgin marbles)

ในช่วงสงคราม บาดหาง เอลจิน (Lord Elgin) ซึ่งเป็นราชทูตของอังกฤษที่เมืองคอนสแตนติโนเปิลได้รับคำอนุญาตจากวีรบุลศรี ให้นำรูปสลักหินอ่อนออกจากวิหารเพื่อไปเก็บรักษา ซึ่งต่อมาหากหัวหน้าเอลจิน ได้ส่งรูปสลักหินอ่อนไปประเทศอังกฤษ (Horst de la Crux Richard Tansey, 1986:153) และได้ขายให้กับวีรบุล อังกฤษ เมื่อสงครามสงบลง ประเทศกรีกได้รับอิสรภาพและชนชาวกรีกได้ยื่นข้อเรียกร้องให้หักกฤษส่งคืนรูปสลักหินอ่อน แต่ชาวกรีก ก็ต้องผิดหวัง เพราะชาวอังกฤษ มีสิทธิเป็นเจ้าของโดยถูกต้อง ตามกฎหมายซึ่งชาวกรีกเองก็ต้องยอมรับด้วยความขึ้นใจ เหตุการณ์ที่สอง คือการที่ประชาชนชาวไทยได้ข้อคืนศิลปะหินทับหลังนารายณ์บรรณสินธุ์จากประเทศสหรัฐอเมริกา

ศิลปะหินทับหลังนารายณ์บรรณสินธุ์ เป็นรูปของพระนารายณ์ทรงบรรณาธิการอยู่บนหลังพญานาค อันตรนาคราช ซึ่งเป็นเรื่องราวแสดงถึงความเชื่อของศาสนาอินโด-ช่างเขมรได้ สลักศิลปะตามแบบอย่างศิลปะเขมร รูปสลักนี้เป็นส่วนหนึ่ง

ของประตูเข้าปรางค์ ที่ปราสาทเขานมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทแห่งนี้เป็นศาสนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มาเป็นเวลาช้านาน และเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชาติไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

การลักลอบนำภาพสลักศิลปะหินทับหลังนารายณ์บรรณสินธุ์ ออกจากประเทศไทย เกิดในช่วงสงครามกลางเมืองในประเทศไทยเวียดนาม ซึ่งประเทศไทยเป็นที่ตั้งฐานทัพให้กับประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีบุคคลบางคนทั้งชาวต่างชาติและชาวไทย ร่วมมือกันลักลอบนำรูปสลักดังกล่าวไปขายยังประเทศสหรัฐอเมริกา และต่อมา พิพิธภัณฑ์ชีคาโก (Art Institute of Chicago) ได้เป็นเจ้าของ ซึ่งชาวไทยได้เสนอขอคืน

เหตุการณ์ดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงกับที่ชาวกรีกได้พยายามทำ นับว่าเป็นความไม่ดีของชาติไทยทั้งประเทศที่รัฐบาลและประชาชนชาวสหรัฐอเมริกาได้ให้ความร่วมมือ ยินยอมรับข้อเสนอของไทย และส่งคืนหันหลังนารายณ์บรรณสินธุ์ให้กับประเทศไทย

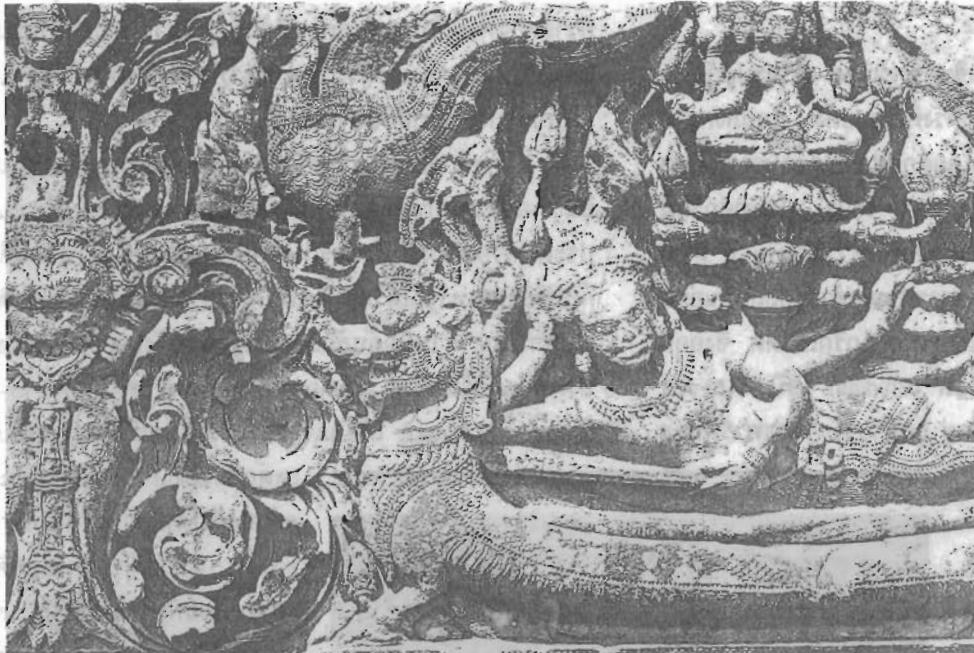
เหตุการณ์ดังกล่าวจะเป็นข้อเดือนสติให้กับปวงชนชาวไทยเป็นอย่างดี ความไม่สงบใจ เอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ไทย และความเห็นแก่ตัวและเห็นแก่ได้ของคนไทยบางคนเกือบจะทำให้ชาติไทยเราสูญเสียสมบัติของชาติซึ่งสำคัญไป

และเหตุการณ์ที่สาม ที่เกิดขึ้นและกำลังเป็นไปในปัจจุบัน คือ การลักลอบขายวัตถุโบราณในประเทศเขมร เมื่อเร็วๆ นี้ได้

เกิดสงครามกลางเมืองในประเทศเขมร นครวัด ซึ่งเป็นเทวสถานที่สำคัญของชาวเขมรและชาวโลกได้รับความเสียหายและวัตถุโบราณถูกลักลอบอย่างมากมาย นครวัด เชือกันว่าสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 11-12 แต่ละอาคารประกอบด้วยรูปปั้น รูปแกะสลัก บุคคลในเทพนิยายของอินดู รูปแกะสลักเรื่องราวของกษัตริย์เขมรในอดีต ชีวิตชาวพื้นเมือง เเขมร รูปแกะสลักการบรรจบระหว่างทหารไทยและเขมร และรูปแกะสลัก

รูปสลักหินอ่อน จากวิหารพาร์ทีน
Parthenon metope 27 : Lapith and Centaur. Reproduced by Courtesy of the Trustees of the British Museum. London. The Archaeology of Greece, หน้า 220

ศิลปะลักษณะนราภัย
บรรพบุรุษ ชาวปราสาท
เชียงใหม่ซึ่งจังหวัดเชียงใหม่
พุทธศตวรรษที่ 17 ทับหลัง
ในประเทศไทย, หน้า 91

สถาบันด้วยกรรมของชาวพื้นบ้านเขมรซึ่งภาคเหล่านี้ มีความสำคัญมาก ต่อการศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวเขมรโดยตรง

การลักษณะวัดถูกในรายจากนครวัด และจากในรายสถานในประเทศเขมร สามารถติดตามช่าวได้ตามหนังสือพิมพ์และวารสารทั่วไป รวมทั้งการเสนอขายงานศิลปะเขมร ตามภาพโฆษณาในวารสารต่างประเทศ

เหตุการณ์ที่แล้วนี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบของเขมรไม่มีอำนาจที่จะควบคุมวัดถูกในราย อันเป็นสมบัติของชาติดินของรวมทั้งชาวเขมรไม่ให้การต่อต้าน ยอมให้บุคคลกลุ่มน้อยร่วมมือกับผู้ค้าธุรกิจทำการลักลอบค้าขามรถดักของชาติดินแสดงถึงการขาดคุณธรรมของนักธุรกิจผู้ค้าวัดถูกในราย ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เมื่อรูปแบบและประชานิยมให้เหตุการณ์ที่แล้วนี้เกิดขึ้นเรื่อยๆ อดีตของเขมรก็จะถูกกลืนและลบเลือนไป คงจะารากไว้แต่ในหนังสือประวัติศาสตร์ชาติเขมรท่านนั้น วัดถูกในรายตัวจริงไม่มีเหลือให้ชนรุ่นหลังได้ศึกอีกด้อไป จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียใจและเสียดายเป็นที่สุด

ผู้รับผิดชอบด้านการเบรรักษาโบราณวัดถูกในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา ควรเข้าใจด้วยว่าวัดถูกในรายที่นี่คือก็ตาม เมื่อถูกเคลื่อนย้ายจากสถานที่เดิมแล้ว ความหมายของวัดถูกซึ่งนั้นจะเปลี่ยนไป วัดถูกในรายแท้จะซึ่งนี้ มีความสมดุลย์ควบคู่

ไปกับสถาบันปัจยกรรมที่มีอยู่เดิม ถูกมีคุณค่า มีความหมายทางวัฒนธรรม มีความงาม มีความน่าับถือในด้าน ตลอดจนมีเอกลักษณ์ในด้านของมันเอง ถูกมีความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นซึ่งแสดงออกถึงความเชื่อของสังคมในอดีตที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เป็นความรู้สึกภูมิใจของบุคคลผู้อยู่ใกล้และผู้ไม่เยี่ยมเยียน แต่เมื่อไหร่ก็ตามที่วัดถูกในรายตั้งกล่าวถูกเคลื่อนย้ายจากที่เดิม ไปจัดแสดงตามพิพิธภัณฑ์ ตามห้องสะสมหรือตามบ้าน ความหมายและคุณค่าของวัดถูกซึ่งนั้น ๆ จะลดลงหรือเปลี่ยนแปลงไป ผู้ที่พำนักในห้องนั้นความสำคัญลดน้อยลงไปด้วย หรืออาจจะไม่เห็นความสำคัญเลย เพราะไม่สามารถเชื่อมโยงวัดถูกในรายซึ่งนั้น กับเหตุการณ์ที่ควรจะเป็นจริง

การลักลอบขายวัดถูกในราย เพื่อค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย เป็นการเห็นแก่ได้ชั่วคราว แต่การสูญเสียมรดกของชาติที่มีความสำคัญต่อวัฒนธรรม เป็นการสูญเสียที่ร้ายแรง และอาจไม่มีวันที่จะนำกลับมาอีกเลย สำหรับรูปแบบและประชาติเป็นประเทศไทยที่พัฒนาแล้ว ควรจะหันมาสนใจอนุรักษ์ที่กำลังพัฒนาด้วยการหยุดการซื้อขายวัดถูกในราย และนำเงินทุนนั้นมาช่วยเหลือในกิจกรรมอนุรักษ์ นำทักษะโน้มถ่ายให้ มาช่วยปรับปรุงสถานที่ และทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในการศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาติตัวตนจีกใจ แทนที่จะซื้อวัดถูกในรายไปเพื่อ

ดูความสวยงามเท่านั้น วัดถุโบราณส่วนใหญ่ที่เก็บกันตามพิพิธภัณฑ์ สูญเสียความหลังและพลังแห่งความเชื่อถือ แต่วัดถุโบราณจะดูเด่นเป็นสง่าเมื่ออยู่ในสถานที่เดิมของมัน

ประชาชนทุกชนชาติ ทุกยุคทุกสมัย พึงมีจิตสำนึกเสมอ ว่าวัดถุโบราณและโบราณสถาน เป็นสิ่งบ่งบอกถึงวิวัฒนาการของบุคคล ถึงแนวความคิด ความเชื่อ ที่มาจากการเสียสละเวลา ทุนทรัพย์ แรงกาย แรงใจ เพื่อจะสร้างมันขึ้นมา เมื่อไหร่ก็ตามที่วัดถุโบราณเหล่านี้ตกอยู่ในมือของผู้ที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์อย่างแท้จริง วัดถุโบราณก็จะเป็นได้แค่เครื่องประดับเก่า ๆ ดูสวยงามแต่ไม่มี ความหมายแท้จริง นักโบราณคดีและนักเขียน ไมร์ (Michael Pye) กล่าวว่า ‘Some things die when they are taken away from the place where they have meaning. Something wonderful becomes a scrap of skin or gold, presenting “loveless problems of conservation.”’ บางสิ่งบางอย่าง ดูไม่มีชีวิตชีวาถ้ามันถูกพากจากสถานที่ที่ให้เหมาะสมและมีความหมาย บางสิ่งบางอย่าง ที่ มีค่าน้ำมหัศจรรย์กลับกลายเป็นสิ่งไร้ค่า เช่น เศษเนื้อหัน มังสา หรือผงทอง เหล่านี้นำมาซึ่งอุปสรรคในการอนุรักษ์’

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่ดีที่สุด คือ การร่วมมือกันของประชาชนทั้งในประเทศไทยและโลกที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา โดยศึกษาทำความเข้าใจถึงคุณค่าของโบราณวัดถุทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต อย่าทำลายให้สูญหายไป อย่าทำให้ชนชาติที่กำลังพัฒนาถึงกับต้องเดินทางข้ามประเทศชาติของตนเพื่อไปศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง หรือไม่มีโอกาสสัมผัสถึงว่า มรดกของชนชาติดันนั้นมีอะไรบ้างที่ยังเหลืออยู่

หนังสืออ้างอิง

Biers, William R. *The Archaeology of Greece*.

Ithaca, New York : Cornell University Press, 1980. P.220.

Croix, Horst de la and Richard G. Tansey. *Gardner's Art Through the Ages*.

New York : Harcourt Brace Joranovich, 1986. P. 153

สุริยุทธิ์ สุขสวัสดิ์ ม.ร.ว. หั้นหลังในประเทศไทย กรุงเทพ มหานคร : โรงพิมป์อักษรสมพันธ์, 2531 หน้า 91